

СПАСЕВСКИ, Николчо ¹

УДК: 323.28:343.988]:316.3
326.28:343.988]:33

МУЛТИДИМЕНЗИОНАЛЕН ПРИСТАП КОН РАЗБИРАЊЕ НА ТЕРОРИСТИЧКАТА ВИКТИМИЗАЦИЈА: ЕКОНОМСКИ, СОЦИЈАЛНИ И ПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ

Апстракт

Бројни фактори можат да влијаат на стапката на терористичка виктимизација, а поради недостаток на истражувања во оваа насока, овој труд нуди информации за пообемна палета на фактори, анализирајќи ја состојбата во 10-те најзасегнати земји во светот, односно земји во кои во 2023 година имаше најголем број жртви од терористички акции. Резултатите покажуваат дека најизразени ризик фактори за тероризам и повисока стапка на терористичка виктимизација се: лошата економска состојба, поткрепена со нееднаквост, невработеност, сиромаштија и пренаселеноста, политичката нестабилност и корупцијата, како и религијата и одредени религиски малцинства. Овој труд укажува на бројни сериозни проблеми со кои треба да се справат земјите за да се намали тероризмот во светот.

Клучни зборови: тероризам, виктимизација, фактори.

SPASEVSKI Nikolcho²

UDK: 323.28:343.988]:316.3
326.28:343.988]:33

A MULTIDIMENSIONAL APPROACH TO UNDERSTANDING TERRORIST VICTIMISATION: ECONOMIC, SOCIAL, AND POLITICAL ASPECTS

Abstract

Numerous factors may influence the rate of terrorist victimisation, and due to the scarcity of research in this area, this paper provides insights into a broader spectrum of determinants by analysing conditions in the ten most affected countries worldwide those that recorded the highest number of victims of terrorist attacks in 2023. The findings indicate that the most prominent risk factors for terrorism and elevated levels of terrorist victimisation include poor economic conditions, reinforced by inequality, unemployment, poverty, and overpopulation; political instability and corruption; as well as religion and specific religious minorities. This paper highlights a range of serious challenges that states must address in order to reduce terrorism globally.

Keywords: terrorism, victimisation, factors

Терористичка виктимизација и жртви на тероризам

¹ Докторанд, Правен факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, e-mail: nspasevski@yahoo.com

² PhD Candidate, Faculty of Law, University Goce Delcev, Stip, e-mail: nspasevski@yahoo.com

Виктимизацијата може да се дефинира како неправеден, навредлив, болен, деструктивен, паразитски и асиметричен меѓучовечки однос меѓу жртвата и сторителот (Karmen, 2012). Под виктимизација се подразбира процесот кога едно лице станува жртва на одредено кривично дело, компаративно идентична идентификација како во процесот на криминализацијата, кога поединецот станува криминалец. Прашањата кој, каде, кога, како и од што некој е повреден, станал жртва, се решаваат со виктимизацијата (Максимова, 2020). Според Генералното собрание на Обединетите нации (1985): „Жртва е лице кое, поединечно или колективно, претрпело штета, вклучително и физичка или ментална повреда, емоционално страдање, економска загуба или значително оштетување на нивните основни права, преку дејствија или пропусти што се во спротивност со кривичните закони кои се оперативни во рамките на земјите членки“. Според потеклото на кривичното дело, Parasar (2005) дава многу опширно објаснување и вели дека жртвите, меѓу другото, можат да бидат резултат на: тероризам и екстремистички дејства, војна, разни несреќи, злоупотреба на власта, силување, семејно насилство, злосторнички заговор, фабрикување лажни документи, погрешно затворање, киднапирање, трафикинг, принудна работа, кражба, изнуда, измама, подметнување пожар, заплашување, уцена, евазија на данок, жртви на прекршоци извршени од јавни службеници, како небрежност, корупција или поткуп, итн. Во оваа студија проедмет на истражувањето е токму виктимизација поради тероризам.

Терористичка виктимизација е процесот кога лицето станува жртва поради терористички акти и напади. Современиот тероризам е обележан со зголемена зачестеност и интензитет на насилство кое не прави разлика меѓу своите жртви. Наместо да таргетира специфични поединци, терористичките напади најчесто погодуваат случајни жртви, луѓе кои се нашле на местото, во несоодветно време. Порано терористичките напади најчесто имале политичка конотација и биле насочени кон одредени лица, но денес случајноста и непредвидливоста на селекцијата на жртвите е елемент кој му дава на тероризмот современа сила, бидејќи од насочени напади терористите преминаа кон масовни убиства и психолошка војна (Schmid, 2006), со цел да се предизвикаат страв кај населението. Жртвите на тероризмот служат како инструмент за принуда на властите да се потчинат на барањата на терористите, пропратени со закани за идни напади (Šeparović, 2006).

Со децении, тероризмот е еден од најпогубните аспекти и на локалната и на надворешната политика (Stampnitzky, 2013). Терористичка виктимизација денес е поизразена од минатото, токму поради нетаргетирањето на жртвите и поради желбата за масовност и поголемо заплашување. Според извештајот на Institute for Economics & Peace (2024), смртните случаи предизвикани од тероризам во 2023 година се зголемија за 22% на 8352, што е највисоко ниво во последните десет години. Иако терористичките инциденти се намалија за 22% на 3350, сепак просечниот број на убиени луѓе по напад се зголеми за 56%, динамика која одразува интензивирање на тероризмот, со помалку напади кои предизвикуваат поголем број жртви.

Се забележува и пораст на стапката на смртност од терористичките напади со највисоко ниво од 2015 година, односно 2,5 жртви по напад во однос на 1,6 во 2022 година. Терористичката виктимизација станува сè поконцентрирана, бидејќи десетте најпогодени земји учествуваа со 87% од вкупните смртни случаи поврзани со тероризмот во светот, но и бидејќи бројот на земји што бележат смртни случаи од тероризам падна на 41 земја, значително помалку од 2015 година (57 земји), но и од претходната 2022 година (44 земји). Исто така, терористичките напади сè повеќе се концентрираат на Блискиот Исток, Супсахарска Африка, Јужна Азија и Северна Африка, каде во 2023 година се случија 94% од смртните случаи од тероризам во светот, а само во Супсахарска Африка околу 59% од сите жртви. Во западните земји се бележи пад од 55% во споредба со претходната година, со најниско ниво во последните 15 години. Регистрирани се 23 напади кои резултирале со 21 смртен случај, од кои 16 напади во САД, а само 5 во другите земји. Дури 17 од жртвите (76%) се последица на седум напади во САД, а останатите 5 (24%) се во Белгија. Во земјите на ОЕЦД, од кои многу се западни демократии, социо-економските фактори како што се невработеноста,

нееднаквоста, сиромаштијата, економскиот раст, итн., значително корелираат со стапката на терористичка виктимизација, па оттука влијанието на повеќе социо-економските фактори (објаснети подолу) беше анализирано и во овој труд.

Социо-економски фактори за терористичка виктимизација

Социо-економски фактори се услови од општествената и економската средина, како што се приходите, образованието и вработеноста, кои влијаат врз квалитетот на животот и развојот на општеството (Atanasovska and Gjorgjiev, 2022). Актите на тероризам често се водени од идеолошки, политички или религиозни мотивации, но од друга страна, условите во државата играат значајна улога во создавањето средини каде што можат да напредуваат ваквите идеологии. Факторите како што се економската ранливост и нестабилност, сиромаштијата, нееднаквоста, невработеноста, ниската стапка на образование, пренаселеноста, политичката нестабилност, ја влошуваат ранливоста на општеството, правејќи одредени популации поподложни на радикализација.

Економската нестабилност и несигурност, предизвикана од висока стапка на инфлација, слаб економски раст и низок бруто-домашен производ, создаваат средини каде што чувството на безнадежност и незадоволство доминира, што според Ezcurra и Palacios (2016), е плодна почва за тероризам. Ackoff и Rovin (2003) сугерираат дека земјите кои се најмалку економски напредни земјите се плодна почва за терористите. Овие земји имаат ниско ниво на економски развој и понизок БДП и затоа имаат мал број економски активности на располагање, поради што вообичаено се соочуваат со висока невработеност, сиромаштијата и нееднаквост, кои водат кон зголемена веројатност за терористички активности, бидејќи овие фактори често значат ограничени можности за економска сигурност и добра иднина.

Невработеноста е значаен катализатор за тероризам, особено во региони со голем број млади лица со ограничени економски перспективи. Високото ниво на невработеност ги прави овие лица поподложни на регрутирање од страна на терористички организации, кои нудат чувство на цел и средства за изразување на фрустрациите. Дополнително, пренаселеноста и социјалните проблеми, како и високата густина на население, придонесуваат за конкуренција за ограничени ресурси и продлабочување на невработеноста, сиромаштијата и нееднаквоста, често се обвинуваат за создавање чувства на безнадежност и очај, што понатаму може да генерира насилство (Cassils, 2004). Високото ниво на невработеност, особено кај младите, може да доведе до чувство на бесцелност и фрустрација, што ги прави подложни на екстремистички идеологии и впуштање во терористички дејства (Bergman, Shapiro and Felter, 2011). Социо-економскиот диспарат често создава фрустрација и незадоволство, кои екстремистичките групи ги користат за да регрутираат поединци. Голем број млади мажи, кои се соочуваат со слаби економски перспективи, повеќе придонесуваат за тероризмот (Coccia, 2017; 2018). Самата сиромаштија можеби нема директно да предизвика тероризам, но, во комбинација со маргинализацијата, може да создаде услови погодни за радикализација. Нееднаквоста, особено онаа поврзана со приходите и пристапот до ресурси, често води до фрустрација и релативна депривација. Теоријата на релативна депривација укажува дека граѓаните кои се лишени од основните човекови права или средства за економска сигурност често гледаат насилството како единствено средство за изразување на незадоволството (Piazza, 2006).

Недостатокот на пристап до квалитетно образование или изложеноста на екстремистичките идеологии во образовните системи може да ја влоши подложноста на радикализација (Jensen, 2008) и да ја зголеми стапката на терористичка виктимизација (Burgoon, 2006). Недостатокот на пристап до образование раѓа екстремистичките ставови и што ги тера луѓето да се свртат кон тероризмот и е значајна причина за поддршка за вклучување во терористички активности (Krueger, 2007).

Некои од споменатите фактори се тесно условени од голема густина на населението и пренаселеност. Густината на населението и пренаселеноста играат значајна улога во зголемувањето на ризикот од терористички напади и бројот на жртви од таквите напади. Поверојатно е дека бројот на жртвите од тероризмот ќе бидат поголеми во погусто населени земји, што се должи на зголемениот број потенцијални цели и полесниот пристап до ранливи популации (Krieger and Meierrieks, 2010). Брзиот раст на населението во економски нестабилни региони го поттикнува создавањето на незадоволство, што често е искористено од терористичките групи за регрутирање и зајакнување на нивните активности (Cassils, 2004). Некои истражувањата покажуваат друг аспект, дека високата густина на население може да доведе до недостиг на ресурси, социјални тензии и зголемена несигурност, што создава погодна средина за развивање насилство, вклучувајќи тероризам (Lee, 2016). Во сиромашни и нестабилни региони, овој феномен често се комбинира со економска нерамнотежа, што дополнително го влошува социо-економскиот контекст. Cassils (2004) нагласува дека пренаселеноста е тесно поврзана со социјалните проблеми кои водат кон несигурност и зголемено насилство. Зголемената концентрација на население во одредени региони често резултира со конкуренција за ограничени ресурси, што пак може да предизвика конфликт и радикализација. Peluso и Watts (2001) посочуваат дека овие проблеми не секогаш произлегуваат од недостаток на ресурси, туку и од неправедна распределба и прашања поврзани со моќта. Овие динамики потврдуваат дека демографските фактори се клучни за разбирање на комплексната врска меѓу социо-економските услови и тероризмот.

Покрај тоа, социјалната ексклузија меѓу етничките и религиозните групи ја зголемува социјалната напнатост и го поттикнува религиозниот фундаментализам, кој има капацитет да ја наруши стабилноста на општеството и да генерира насилство и тероризам (Butler, 2015). Hoffman (2006) сугерира дека сторителите на нападите често се религиозки мотивирани, додека Pape (2005), смета дека религијата е само случаен фактор. Дополнително политичкото исклучување и маргинализација на некои етнички, религиозни или културни групи може да иницира некои поединци или цели групи да се свртат кон насилство за да ги остварат своите права или да ги потенцираат своите поплаки и барања (Cederman, Wimmer and Min, 2010). Оттука, важно е дали државата е мултикултурна, мултирелигиозна или мултиетничка, бидејќи ваквиот диверзитет повлекува посериозен ризик за социјални превирања, кои може да резултираат со терористички дејства.

Сите овие проблеми, делумно или во целина, се директна последица на слаби државни институции, пропратени со лошо владеење и високата корупција, кои претставуваат основа за создавање на политичка нестабилност и зголемен ризик од терористички активности. Krieger и Meierrieks (2011) истакнуваат дека ваквите услови ја поткопуваат довербата на граѓаните во институциите на системот, создавајќи простор за разочарување и отуѓеност. Во таква средина, екстремистичките групи имаат можност да ја искористат нестабилноста за регрутирање членови и за спроведување на терористички напади.

Разбирањето и адресирањето на проблемите преку холистички пристап е клучно за намалување на ризиците од тероризам и за градење на посигурни и посправедливи општества. Па, поради недостаток на истражувања во оваа област, а иницирано од некои студии, кои сугерираат дека тероризмот е поверојатен кога социо-економските и политички услови во државата се неповолни (Caruso and Schneider, 2011; Freytag et al., 2011; Brockhoff, Krieger and Meierrieks, 2015), ова истражување е насочено кон испитување на причинско-последичните врски на овие фактори со тероризмот и стапката на неговите жртви.

Методологија на истражувањето

Мерни показатели

Во ова истражување беа вклучени: показатели за поврзани со терористичките напади, економски, социјален и демографски показатели и показатели за политичката состојба во државата. Показателите се однесуваат на 2023 година.

- Индикатор за терористички инциденти се: индекс на влијание на тероризмот (поголем индекс означува поголем ризик), број на инциденти (терористички напади), број на загинати, број на повредени лица како резултат на нападите и вкупен број на жртви.
- Економски показатели се: стапка на економски раст, стапка на инфлација, бруто домашен производ по глава на жител, паритет на куповна моќ, Џини коефициент (кој го мери отстапувањето на распределбата на доходот во една земја од совршено еднаквата распределба и е мерка за економската нееднаквост во државата. Коефициентите се движат од 0 – ниско ниво на еднаквост до 100 - високо ниво на еднаквост).
- Социјални показатели се: образование (просечни години на школување), мнозинска религија, распределба на населението според религија и постоење на етничка диверзификуваност, стапка на невработеност и стапка на сиромаштија.
- Демографски показатели се: бројност на населението, стапка на раст на населението, просечна старост на населението и густина на населеност.
- Политички показатели се: ранг на политичка стабилност (повисок коефициент укажува на поголема ранливост) и оцена на корупцијата во државата (0 – многу корумпирана држава до 100 – многу чиста без корупција).

Податоците се црпени од официјалните и јавно достапни бази на податоци на следните линкови:

- <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2024/02/GTI-2024-web-290224.pdf>
- <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2023/>
- <https://www.worlddeconomics.com/Inequality/Gini-Coefficient/Afghanistan.aspx>
- <https://databank.worldbank.org/source/worldwide-governance-indicators/Series/PV.EST>
- <https://reliefweb.int/report/world/global-terrorism-index-2024>
- <https://www.transparency.org/en/cpi/2023>

Примерок

Вкупниот примерок на студијата е 10-те најпогодени земји од тероризам во светот. Тие се Буркина Фасо, Израел, Мали, Пакистан, Сирија, Авганистан, Сомалија, Нигерија, Мјанмар и Нигер. Следуваат податоците за примерокот.

Најпогодена држава во светот од тероризам е Буркина Фасо, со коефициент на влијание на тероризмот од 8.571 и најмногу загинати од терористички напади, односно 1,907 лица, што опфаќа 23% од загинати лица на светско ниво. Следува Израел со влијание од 8.143 и најмногу регистрирани жртви (5,747), од кој најголемиот дел биле повредени (4,537), а 1,210 лица загинале во нападите, што е учество од 14% во вкупно загинатите во светот. Најмногу терористички напади се регистрирани во Пакистан (490) и Мјанмар (444), а најмалку во Израел (20), Нигер (61) и Авганистан (67). Во Израел се регистрирани само 20 терористички напади, што во однос на останатите девет држави е занемарувачки број, но сепак има најмногу жртви по напад (287.4), односно највисока деструктивност на нападите, што ја прави втора најнебезбедна земја во светот. Со најмало учество во вкупниот број загинати во светот е Авганистан (1.4%) и е 6-то рангирана од најпогодите земји во светот, со најмногу терористички напади (490) и со

проценет коефициент на влијание на тероризмот од 7.825. На 10-тото место е Нигер, со влијание од 7.274 и 634 жртви, од кои 468 се загинали. Иако оваа држава нема најмалку жртви, сепак е втора по бројноста на жртви по напад по Израел (10.4). Нигер (7.274) и Мјанмар (7.536) покажуваат релативно пониски вредности, но сè уште се значајно изложени на тероризам, поради високата бројност на жртви по напад во Нигер (10.4) и поради силната фреквенција на терористички напади во Мјанмар, како и во Пакистан. Овие податоци се прикажани во табела 1.

Држава	Податоци поврзани со терористичките напади						
	Влијание на тероризмот	Број на напади	Број на загинали	Број на повредени	Вкупен број на жртви	Жртви по напад	Учество во вкупниот број на загинали во светот (%)
Буркина Фасо	8.571	258	1,907	442	2,349	9.1	23
Израел	8.143	20	1,210	4,537	5,747	287.4	14
Мали	8.000	253	753	390	1,143	4.5	9
Пакистан	7.916	490	689	1,173	1,862	3.8	8
Сирија	7.890	320	650	767	1,417	4.4	8
Авганистан	7.825	67	119	229	348	5.2	1.4
Сомалија	7.814	193	434	436	870	4.5	5
Нигерија	7.575	145	524	89	613	4.2	6
Мјанмар	7.536	444	354	231	585	1.3	4
Нигер	7.274	61	468	166	634	10.4	6

Табела 1: Податоци поврзани со терористичките напади

Во однос на економската состојба во државите (табела 2), Мали (4.4%) и Сомалија (4.2%) покажуваат највисоки стапки на економски раст, додека најнизок раст е забележан во Израел (0.7%) и Нигер (2.0%). Сирија (139.6%) и Пакистан (29.18%) се соочуваат со екстремна инфлација, што сигнализира голема економска нестабилност, додека во Авганистан (-7.71%) има дефлација, што може да значи недостаток на побарувачка и стагнација на економијата. Во однос на БДП по жител, Израел (51,151.9 USD) покажува значителен економски капацитет, што е далеку над останатите девет најпогодени земји од тероризам во светот, а Авганистан (410.9 USD) и Нигер (618.3 USD) се со најмали вредности, што укажува на голема сиромаштија и низок животен стандард. Слично, Израел има највисок паритет на куповна моќ (52,643 USD), многу подобра состојба од останатите држави, што потврдува високо ниво на животен стандард во оваа земја. Сомалија (1,452.3 USD) и Нигер (1,355 USD) имаат ниска куповна моќ, што укажува на многу лоша состојба, а во Нигерија состојбата катастрофална (165.8 USD). Според Џини коефициентите, можеме за констатираме дека Пакистан (62.8) и Мали (59.8) се земји со високи нивоа на економска нееднаквост, а релативно помала нееднаквост забележуваме во Буркина Фасо (45.2), која воедно е најмалку изразена од анализираните земји. Во сите држави постои високо изразена економска нееднаквост, што е дополнително влијае на влошување на социјалната стабилност. За Сирија и Сомалија нема официјални податоци, веројатно поради силните политички или економски нестабилности во овие две држави.

Држава	Економски показатели
--------	----------------------

	Економски раст	Стапка на инфлација	БДП по жител (USD)	Паритет на куповна моќ (USD)	Џини коефициент
Буркина Фасо	3.1	0.74	866.6	2,640	45.2
Израел	0.7	4.21	51,151.9	52,643	52.2
Мали	4.4	2.06	865.6	2,658	59.8
Пакистан	4.0	29.18	1,458	6,037	62.8
Сирија	3.2	139.6	1,846.7	4,684.7	/
Авганистан	2.7	-7.71	410.9	2,211	59
Сомалија	4.2	6.6	775	1,452.3	/
Нигерија	3.3	24.52	1,637.5	165.8	57.3
Мјанмар	2.5	28.04	1,190	5,953	57.1
Нигер	2.0	3.7	618.3	1,355	50.8

Табела 2: Економски показатели

Од табела 3 заклучуваме дека Израел (10.7 години) доминира со највисоки просечни години на школување, а Мали (1.9 години), Нигер (2 години) и Буркина Фасо (2.7 години) покажуваат критично низок степен на образование, што значи ограничување на човечкиот капитал. Во повеќето држави доминира исламот, особено во Сирија (100%), Авганистан (99%), Нигер (98%) и Пакистан (96%), додека во Нигерија има еднаков процент на муслимани и христијани (по 50%), што укажува на значајна верска разноликост во оваа земја. Израел е единствена држава од десетте најпогодени земји од тероризам во светот со доминација на јудаизмот (75%), додека Мјанмар е единствена со доминација на будизмот (90%). Израел, Мјанмар и Нигерија покажуваат релативно висока верска и етничка разноликост, иако сите држави се мултиетнички, што може да е предизвик за постигнување социјална кохезија и ризик за етнички немири. Нигер (0.55%) и Мјанмар (2.84%) имаат изненадувачки ниски стапки на невработеност, а Сомалија (19.03%) и Авганистан (14.39%) се соочуваат со високи нивоа на невработеност, што дополнително ги влошува економските услови. Сирија (82.5%) и Сомалија (69%) се соочуваат со екстремно висока сиромаштија, што е резултат на конфликтите и економската нестабилност. Најниски стапки на сиромаштија се забележани во Израел (22%) и Пакистан (24.3%) во споредба со другите земји.

Држава	Социјални показатели										
	Образование (просечни години на школување)	Религија	Муслимани (%)	Христијани (%)	Јудаисти (%)	Хиндуисти (%)	Будисти (%)	Домородни верувања (%)	Мултиетничка држава (да/не)	Невработеност (%)	Сиромаштија (%)
Буркина Фасо	2.7	Ислам	60	23	0	0	0	17	Да	5.29	43.2
Израел	10.7	Јудаизам	17	2	75	0	0	0	Да	3.39	22
Мали	1.9	Ислам	90	5	0	0	0	5	Да	3.3	42.7
Пакистан	5	Ислам	96	1	0	2	0	0	Да	5.5	24.3
Сирија	6	Ислам	87	10	0	0	0	2	Да	13.54	82.5
Авганистан	3	Ислам	99	0	0	0	0	1	Да	14.39	54.5

Сомалија	6	Ислам	100	0	0	0	0	0	Да	19.0 3	69
Нигерија	7	Ислам и Христијанство	50	50	0	0	0	1	Да	3.07	40. 1
Мјанмар	6	Будизам	4	5	0	0	90	1	Да	2.84	25. 6
Нигер	2	Ислам	98	1	0	0	0	1	Да	0.55	48. 4

Табела 3: Социјални показатели

Политичките показатели прикажани во табела 4, сугерираат дека сите десет држави се политички нестабилни и дека постои висока корупција во јавниот сектор, со исклучок на Израел. Најголема нестабилност постои во Сирија (-2.8) и Мали (-2.7), што кореспондира со конфликтите и високото ниво на безбедносни ризици од тероризам. Сомалија (-2.4) и Авганистан (-2.5) исто така се меѓу најнестабилните држави. Израел (-1.5), Нигер (-1.7) и Пакистан (-1.9) имаат подобри, но исто така негативни оценки за политичка стабилност. Сомалија (11) и Сирија (13) се најкорумпирани земји според индексот, а исто така и Авганистан (20) и Мјанмар (20) исто така се соочуваат со висока корупција. Израел (62) има највисок индекс, што укажува на многу пониско ниво на корупција во споредба со останатите земји, додека Буркина Фасо (41) и Нигер (32) покажуваат умерени нивоа на корупција.

Држава	Политички показатели	
	Политичка стабилност	Индекс на перцепции за корупција
Буркина Фасо	-2	41
Израел	-1.5	62
Мали	-2.7	28
Пакистан	-1.9	29
Сирија	-2.8	13
Авганистан	-2.5	20
Сомалија	-2.4	11
Нигерија	-1.8	25
Мјанмар	-2.1	20
Нигер	-1.7	32

Табела 4: Политички показатели

Статистичка анализа

Податоците беа статистички обработени со IBM SPSS верзија 26. Карактеристиките на примерокот се изразени како средна вредност плус/минус стандардната девијација ($\text{Mean} \pm \text{SD}$) за континуираните променливи и како бројки и проценти за номиналните променливи за секоја држава. За испитување на врските помеѓу факторите и варијаблите поврзани со тероризам беа користени Pearson correlation и Point-biserial (соодветно на видот на варијаблите). Сите тестови се спроведени со интервал на доверба од 95% и вредностите на $p < 0.05$ се сметаа за статистички значајни.

Резултати

Табела 5 ги содржи статистичките показатели поврзани со различни социјални, економски и политички аспекти, како и за терористичките напади во десетте најпогодени земји од тероризам во светот. Анализата на податоците покажува дека просечното влијание на тероризмот во анализираниите земји е 7.85, што значи дека влијанието е значајно. SD е ниска (0.36), што укажува на релативно мала варијација меѓу земјите. Просечно се случиле 225.1 напади, со висока SD (159.998), што укажува на големи разлики помеѓу изложеноста во земјите. Просечно загинале 710,8 лица, а повредени биле 1,336.26 лица. Екстремно високите бројки во одредени земји и просечниот број на жртви (1,556.8 лица, со SD од 1,601.696) рефlekтираат големи нееднаквости во влијанието на тероризмот и помеѓу најпогодените десет земји од тероризам во светот.

Показател	Mean	SD	Min	Max
Влијание на тероризмот	7.8542	0.356104	7.274	8.571
Број на напади	225.1	159.998	20	490
Број на загинали	710.8	509.253	119	1,907
Број на повредени	846	1,336.258	89	4,537
Вкупен број на жртви	1,556.8	1,601.696	348	5,747
Учество во вкупниот број загинали во терористички напади во светот (%)	8.44	6.116	1	23
Економски раст	3.002	1.10454	0.71	4.35
Стапка на инфлација	23.094	42.86022	-7.71	139.6
БДП по глава на жител (USD)	6,082.05	15,842.591	410.9	51,151.9
Паритет на куповна моќ (USD)	10,444.72	16,493.109	1355	52644
Џини коефициент	55.525	5.7183	45.2	62.8
Образование (average years of schooling)	5.03	2.7362	1.9	10.7
Муслимани (%)	70.1	35.831	4	100
Христијани (%)	9.7	15.791	0	50
Јудаисти (%)	7.5	23.717	0	75
Хиндуисти (%)	0.2	0.632	0	2
Будисти (%)	9	28.46	0	90
Граѓани со домородни верувања (%)	2.8	5.203	0	17
Невработеност (%)	7.09	6.22069	0.55	19.03
Сиромаштија (%)	45.23	19.57868	22	82.5
Население (милиони)	67.476	85.34512	9.76	231.45
Просечна старост	31.26	7.91176	16.2	40.7
Раст на населението (%)	2.701	1.10279	0.73	4.86
Густина на населеност (лица на 1 km ²)	140.62	128.69058	17	415.7
Политичка стабилност	-2.14	0.4402	-2.8	-1.5
Индекс на перцепции за корупција	28.1	14.881	11	62

Табела 5: Дескриптивни статистики

Просечниот економски раст е 3.00%, што е релативно стабилно ниво, но високиот просек на инфлација (23.09%), укажуваат на економски проблеми, а дополнително SD за инфлацијата е огромна (42.86), што укажува на економска нестабилност во некои земји. Средниот БДП по жител (6,082.05 USD) е релативно низок, но SD (15,842.59) е

огромна, што укажува на значителна економска нееднаквост меѓу анализираните држави. Куповната моќ во просек изнесува 10,444.72 USD со висока SD (16,493.10), а што исто така ги потврдува што разликите во животниот стандард, што е потврдено од средна вредност на Џини коефициентот (55.52), кој покажува висока нееднаквост во приходите на граѓаните. Овие диспаритети се подржано од слабото образование кое просечно изнесува 5.03 години. Најзастапено е муслиманското население, во просек 70.1%, а другите религии, како христијанството (9.7%) и јудаизмот (7.5%), имаат релативно низок удел. Невработеноста е релативно ниска (7.09%), а сиромаштијата е висока (45.23%), што укажува на нееднаква економска распределба во овие земји. Просечната популација е 67.48 милиони, но со висока SD (85.35), што се должи на малата популација на Израел (9.76 милиони) и високата на Пакистан (231.45 милиони). Државите имаат драстично различна популација, како и густина на населеност, односно просечната густина е 140.62 жители/km², со значителна SD од 128.69 жители/km². Негативниот просек (-2.14) со релативно мала SD (0.44) покажува нестабилни политички околности во сите држави, додека средната вредност на корупцијата од 28.1 укажува на висока корупција, но изразената SD (14.88), пак, рефлектира значајни разлики меѓу земјите.

Според коефициентите во табела 6, постојат повеќе значајни корелации помеѓу показателите за тероризмот и останатите показатели.

		Влијание на тероризмот во државата	Број на напади	Број на загинати	Број на повредени	Вкупно жртви	Застапеност во вкупниот број на жртви во светот
Стапка на економски раст	r	0.074	0.524	-0.166	-0.627	-0.576	-0.160
	p	0.840	0.120	0.648	0.052	0.082	0.659
Стапка на инфлација	r	-0.066	0.401	-0.096	-0.046	-0.068	-0.085
	p	0.856	0.250	0.793	0.901	0.851	0.815
БДП по жител	r	0.284	-0.436	0.346	0.973**	0.922**	0.321
	p	0.426	0.208	0.327	0.000	0.000	0.366
Паритет на куповна моќ	r	0.208	-0.502	0.261	0.918**	0.863**	0.229
	p	0.592	0.169	0.497	0.000	0.003	0.554
Џини коефициент	r	-0.350	0.397	-0.697	-0.148	-0.344	-0.713*
	p	0.395	0.330	0.054	0.727	0.404	0.047
Образование	r	0.054	-0.102	0.064	0.730*	0.631*	0.031
	p	0.883	0.780	0.860	0.016	0.050	0.932
Религија	r	-0.162	0.134	-0.036	0.407	0.329	-0.061
	p	0.677	0.732	0.926	0.277	0.388	0.876
Муслимани	r	-0.079	-0.066	-0.269	-0.434	-0.448	-0.244
	p	0.828	0.857	0.453	0.210	0.195	0.496
Христијани	r	0.041	-0.060	0.231	-0.244	-0.13	0.227
	p	0.911	0.868	0.521	0.498	0.721	0.528
Јудаисти	r	0.285	-0.450	0.344	0.971**	0.919**	0.319
	p	0.425	0.191	0.330	0.000	0.000	0.368
Хиндуисти	r	0.061	0.582	-0.015	0.086	0.067	-0.025
	p	0.867	0.078	0.967	0.813	0.854	0.945
Будисти	r	-0.314	0.481	-0.246	-0.162	-0.213	-0.255
	p	0.377	0.160	0.493	0.655	0.554	0.477
Граѓани со домородни верувања	r	0.706*	0.094	0.799**	-0.191	0.094	0.814**
	p	0.023	0.796	0.006	0.596	0.796	0.004

Невработеност	r	0.141	-0.032	-0.291	-0.154	-0.221	-0.289
	p	0.698	0.930	0.415	0.671	0.540	0.418
Сиромаштија	r	-0.062	-0.142	-0.232	-0.404	-0.411	-0.206
	p	0.865	0.695	0.519	0.246	0.238	0.567
Популација	r	-0.217	0.366	-0.179	-0.160	-0.191	-0.195
	p	0.547	0.298	0.620	0.658	0.597	0.590
Average age of the population	r	-0.642*	-0.385	-0.538	0.069	-0.114	-0.550
	p	0.045	0.271	0.108	0.850	0.755	0.099
Раст на населението	r	-0.036	-0.275	-0.040	-0.168	-0.153	-0.010
	p	0.922	0.442	0.913	0.642	0.673	0.979
Густина на населеност	r	0.278	-0.026	0.309	0.818**	0.781**	0.277
	p	0.437	0.944	0.386	0.004	0.008	0.438
Политичка стабилност	r	-0.104	-0.263	0.297	0.461	0.479	0.281
	p	0.776	0.463	0.405	0.180	0.162	0.431
Индекс на перцепции за корупција	r	0.433	-0.376	0.664*	0.772**	0.855**	0.650*
	p	0.212	0.284	0.036	0.009	0.002	0.042

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

c. Cannot be computed because at least one of the variables is constant.

Табела 6: Корелации помеѓу терористичката виктимизација и испитуваните показатели

Откривме дека влијанието на тероризмот во државата значајно е поголемо во земјите со повеќе граѓани со домородни верувања ($p=0.023$; $r=0.706$) и во земјите со помладо население ($p=0.045$; $r=-0.642$). Со зголемување на образованието и со намалување на староста на населението за една година, се зголемува влијанието на тероризмот во државата за 0.706 и 0.642 единици, соодветно.

Бројот на загинати во терористичките напади е поголем во земјите со повеќе граѓани со домородни верувања ($p=0.006$; $r=0.799$) и во земјите со изразена корупција ($p=0.036$; $r=0.664$). Со пораст на жителите со домородни верувања за 10% и со пораст на индексот за корупција за 10, бројот на загинатите се зголемува за 8 и 6 лица, соодветно.

Број на повредените расте со порастот на економското богатство (мерено преку БДП по глава на жител) ($p=0.000$; $r=0.973$), со подобрена куповна моќ на граѓаните ($p=0.000$; $r=0.918$), со зголемување на годините на образование на населението ($p=0.016$; $r=0.730$), со поголема застапеност на еврејско население ($p=0.000$; $r=0.972$), со пренаселеноста ($p=0.004$; $r=0.818$) и со посериозна корупција во државата ($p=0.009$; $r=0.772$). Зголемувањето на БДП по жител и куповната моќ за 100 USD повлекува дополнителни 97 и 92 повредени, соодветно, а зголемувањето на еврејското население за 10% и на индексот на корупција за 10, корелира со дополнителни 9.7 и 7.8 жртви, соодветно. Секоја дополнителна година просечно образование на населението во државата значи и нови 0.7 повредени во терористички напади, додека пренаселеноста од секој дополнителен 1% повлекува дополнително 0.8 лица.

Бројот на жртви во терористичките напади расте со пораст на БДП по жител ($p=0.000$; $r=0.922$), со подобрување на куповната моќ на граѓаните ($p=0.003$; $r=0.863$), со поголема образованост ($p=0.050$; $r=0.631$), поголемо присуство на еврејско население во државата ($p=0.000$; $r=0.919$), со пренаселеност ($p=0.008$; $r=0.781$) и со пораст на корупцијата во државата ($p=0.002$; $r=0.855$). Со порастот на економското богатство и подобрена куповна моќ на граѓаните за 100 USD терористичките напади резултираат со дополнителни 92 и 86 жртви, соодветно. Секоја дополнителна година просечно образование на населението повлекува 0.6 нови жртви, а кога стапката на густина на населението расте за 1% има нови 0.8 жртви. Пораст на еврејското население за 10% во државата и пораст на индексот на корупција за 10 повлекува нови 9 и 8.5 жртви.

Во вкупните жртви од тероризам во светот поголемо учество имаат земјите со поизразена економска нееднаквост ($p=0.047$; $r=-0.713$), земјите со повеќе граѓани со домородни верувања ($p=0.004$; $r=0.814$) и земјите во кои владее поголема корупција ($p=0.042$; $r=0.650$). Кога економската нееднаквост во државата се продлабочува за 10, индексот на корупција расте за 10, населението со домородни верувања се зголемува за 10% тогаш земјата го зголемува и своето учество во вкупниот број на жртви во светот за 7.3, 6.5 и 8.4%, соодветно.

Дискусија

Ова истражување беше фокусирано на 10-те најпогодени држави од тероризам и дава детална слика за комплексната интеракција на социо-економските, демографските и политичките фактори во државата со погоденоста од терористички напади.

Податоците покажуваат релативно униформа распределба на влијанието на тероризмот низ земјите, иако бројот на напади варира во голема мера. Во некои држави високото влијание се должи на големиот број напади, во некои на големиот број жртви, а некои земји претрпеле малку напади, но со поголеми последици. Беше констатирана комбинацијата од низок економски раст, висока инфлација, екстремна сиромаштија и ниска невработеност кои создаваат предизвикувачки и парадоксален економски пејзаж, одразувајќи различни нивоа на економски развој и социјални проблеми со кои се соочуваат овие земји. Во земјите владее економска нестабилност и тешкотии за луѓето, голем дел од населението се бори да ги задоволи основните потреби, како што се храна, засолниште и здравствена заштита. Освен невработеноста ова може да се должи и на ниско платени, неформални работни места кои не се доволни за да ги извлече граѓаните од сиромаштијата. Во многу од анализираниите држави проблемите се продлабочени од воени конфликти. Значи, во 10-те најпогодени земји во светот од тероризам откривме економско нарушување и политичка нестабилност.

Конкретно, коефициентите за интеракција на анализираниите показатели покажуваат дека бројот на жртви и повредени расте со зголемување на БДП по жител и куповната моќ, слично откриено и од Piazza (2006), кој тврди дека економската нееднаквост и нестабилност се фактори за зголемена терористичка активност. Меѓутоа, ова истражување покажа дека и економски богати зејми, како Израел, е подложни на тероризам, што го откриле и Li and Schaub (2004), кои истакнуваат дека и високиот животен стандард може да биде мета на терористички групи. Но, без разлика на економската моќ на државата, откривме дека доколку постои силно изразена економска нееднаквост, постои и голем ризик од тероризам, што го тврдат и Krieger и Meierrieks (2011). Овие истражувачи сугерираат дека нееднаквоста создава социјални тензии, кои можат да резултираат со радикализација.

Откривме дека бројот на жртви е повисок во земји со поголемо присуство на популација со домородни верувања и помлада популација, што е конзистентно со наодите на Fearon и Laitin (2003), кои тврдат дека младите и маргинализираните групи се поподложни на радикален тероризам.

Нашето истражување го потврдува претходниот наод на Urdal (2005), дека пренаселеноста резултира со побројни жртви и дека поголемата концентрација на луѓе ја зголемува ранливоста од терористичките напади. Urdal (2005) тврди дека пренаселеноста може да предизвика социјални конфликти и насилства поврзани со тероризам.

Иако откривме дека лошата политичка состојба е значајно поврзана со порастот на бројот на жртви, сепак Израел покажува дека политичката стабилност и корупцијата не секогаш корелираат директно со изложеноста на тероризам. Во оваа насока, ќе кажеме дека религијата има значајно влијание, односно земјите со висока застапеност на еврејско население и со население со домородни верувања се најранливи при терористичките напади. Имено, религиските и етничките тензии се значајни фактори за тероризам, согласно наодите на Juergensmeyer (2003).

Резултатите од ова истражување потенцираат дека се потребни интегрирани политики кои ќе ги адресираат најизразените ризик фактори за тероризам, како што е посочено овде, што ќе помогне да се подобри социјалната кохезија, да се намали економската нееднаквост и да се засили институционалната транспарентност, за подобро справување со тероризмот во најпогодените земји, но и во светот воопшто.

Заклучок

Исходите од тероризмот во најпогодените земји се резултат на сложени интеракции помеѓу социо-економските, демографските и политичките фактори. Иако бројот на напади и жртви варира, фактори како нискиот економски раст, висока инфлација, екстремна сиромаштија и политичка нестабилност се клучни за зголемена ранливост на овие земји. Економската нееднаквост, пренаселеноста и младата популација, исто така, се значајни фактори кои ги продлабочуваат проблемите предизвикани од тероризмот. Религијата игра важна улога, особено во земјите со висока застапеност на специфични верски и етнички групи, како еврејско малцинство. Израел покажува дека и побогатите земји не се имуни на последиците од тероризам.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Ackoff, R. L. & Rovin, S. (2003). *Redesigning Society*. CA: Stanford University Press, Stanford.
- Atanasovska, J., & Gjorgjiev, M. (2022). THE ROLE OF INFLATION FOR THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF A COUNTRY. In Проблеми устојчивости развита социално-економических систем (pp. 9-14).
- Berman, E., Shapiro, J. N., and Felter, J. H. (2011). Can hearts and minds be bought? The economics of counterinsurgency in Iraq. *Journal of Political Economy*, 119(4), 766-819.
- Brockhoff, S., Krieger, T., and Meierrieks, D. (2015). Great expectations and hard times: The (nontrivial) impact of education on domestic terrorism. *Journal of Conflict Resolution* 59(7), 1186-1215.
- Burgoon, B. (2006). On welfare and terror: Social welfare policies and political-economic roots of terrorism. *Journal of Conflict Resolution*, 50(2), 176-203.
- Butler, D. (2015). Terrorism: why European turn to jihad. *Nature*, 528, 20-21.
- Caruso, R., and Schneider, F. (2011). The socio-economic determinants of terrorism and political violence in Western Europe (1994-2007). *European Journal of Political Economy* 27, 37- 49.
- Cassils, J. A. (2004). Overpopulation, Sustainable Development, and Security: Developing an Integrated Strategy. *Population and Environment*, 25(3), 171-194.
- Cederman, L. E., Wimmer, A., and Min, B. (2010). Why do ethnic groups rebel? New data and analysis. *World Politics*, 62(1), 87-119.
- Coccia, M. (2017). A Theory of general causes of violent crime: Homicides, income inequality and deficiencies of the heat hypothesis and of the model of CLASH. *Aggression and Violent Behavior*, 37, 190-200.
- Coccia, M. (2018). A theory of general causes of terrorism: high population growth, income inequality and relative deprivation. *Archives of Psychology*, 2(4), 22-47.
- Ezcurra, R. and Palacios, D. (2016). Terrorism and spatial disparities: Does interregional inequality matter? *European Journal of Political Economy*, 42, 60-74.
- Fearon, J. D., & Laitin, D. D. (2003). Ethnicity, insurgency, and civil war. *American Political Science Review*, 97(1), 75-90.
- Freytag, A., Krüger, J.J., Meierrieks, D., and Schneider, F. (2011). The origins of terrorism: Cross-country estimates of socio-economic determinants of terrorism. *European Journal of Political Economy* 27, 5-16.
- Hoffman, B. (2006). *Inside terrorism*. New York: Columbia University Press.

- Institute for Economics & Peace (2024). Global Terrorism Index 2024: Measuring the Impact of Terrorism. Global Terrorism Index 2024: Measuring the Impact of Terrorism. Sydney, Australia.
- Jensen, P. S. (2008). The relationship between economic inequality and terrorism. *Public Choice*, 155(3-4), 307-333.
- Juergensmeyer, M. (2003). *Terror in the Mind of God: The Global Rise of Religious Violence*. University of California Press.
- Karmen, A. (2012). *Crime Victims: An Introduction to Victimology* (8th ed.). Cengage Learning.
- Krieger, T., and Meierrieks, D. (2010). Terrorism in the Worlds of Welfare Capitalism. *Journal of Conflict Resolution*, December, 54(6), 902-939.
- Krieger, T., & Meierrieks, D. (2011). What causes terrorism? *Public Choice*, 147(1-2), 3-27.
- Krueger, A. B. (2007). *What makes a terrorist: Economics and the roots of terrorism*. Princeton: Princeton University Press.
- Lee, B. X. (2016). Causes and cures VIII: Environmental violence. *Aggression and Violent Behavior*, 30, 105-109.
- Li, Q., & Schaub, D. (2004). Economic globalization and transnational terrorist incidents: A pooled time-series analysis. *Journal of Conflict Resolution*, 48(2), 230-258.
- Максимова, Е. (2020). ЖЕНИ ШТО УБИВААТ (ИЛИ ПОВРЕДУВААТ) ОД ПОЗИЦИЈА НА ЖРТВИ НА СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО. 1.02 Прегледна научна статија УДК, 35.075.2:343.352, 35.075.2:343.352(497.7).
- Pape, R. (2005). *Dying to win: The strategic logic of suicide terrorism*. New York: Random House.
- Parasar, A. (2005). Victims, Victimization and Victimology. *NLUJ, Jodhpur*, 1-100.
- Peluso, N. L., and Watts, M. (2001). *Violent Environments*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Piazza J. A. (2006). Rooted in Poverty? Terrorism, Poor Economic Development, and Social Cleavages. *Terrorism and Political Violence*, 18(1), 159-177.
- Stampnitzky, L. (2013). *Disciplining Terror: How Experts Invented Terrorism*. London: Cambridge.
- Šeparović, Zvonimir Paul (2006). "International Terrorism: Large-Scale Victimization Terrorism." In Uwe Ewald and Ksenija Turković eds. *Large-Scale Victimisation as a Potential Source of Terrorist Activities*. IOS Press.
- Schmid, A. (2006). "Magnitudes and Focus of Terrorist Victimization." In Uwe Ewald and Ksenija Turković eds. *Large-Scale Victimisation as a Potential Source of Terrorist Activities*. IOS Press.
- United Nations General Assembly. (1985). *Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power (A/RES/40/34)*.
- Urdal, H. (2005). People vs. Malthus: Population pressure, environmental degradation, and armed conflict revisited. *Journal of Peace Research*, 42(4), 417-434.